

Péterfy Jenő összegyűjtött munkái

I. k. kiadja a Kisfaludy-Társaság, Budapest, Franklin, 1901. Ára 4 kor.

Schopenhauer s nálunk Eötvös József tiltakozik az ellen, hogy a mű megértéséhez hozzá tartozik a szerző egyéniségének ismerete, lelkületének kutatása. Péterfy Jenő pályája ez elvnek két ízben mond ellen. Tanulmányaiiban kiváló szeretettel igyekszik a szerző subiectivismusát, lelki sajátágait elemezni, megállapítani s tisztázni, mintha ez volna az iránytű, mely bizton elvezet bennünket a szerző szellemvilágának arra a pontjára, hol a műalkotások teremnek. S a mint így a mások szellemi életét kutatja, a magáéból is rásimit, ott feled valamit, akár a régi énekmondó, vagy a mese tél apója, ki hol hideget, hol fagyot, hol havat hullat le magáról. Munkái lelke ingó hullámaintól partra vetett gyöngyök.

Életírói *Riedl s Angyal*, ki műveit is összegyűjtötte s életrajzzal látta el, meleg rokonszenvvel s fájó szeretettel rajzolják meg Péterfy írói arczképét, lelke hánykodását s méltatják művei tartalmasságát.

E kötetben kapjuk legjelesb regényíróinkról írt essayit. Eötvös Józsefről kimutatja, hogy nemesak a „szív embere“, hanem a beható érteleme is. *Abból* származik érzelmessége. Az egyén, a világ sorsa, a történet, tudomány, az erkölcs, érzelmé sülyed benne minden gondolat. S ez az etikai s filozófiai elem akadályozza a szenvedély vagy a naiv megrajzolásában, az egyénítésben, a képzelet szabad mozgásában. Értelme általánosításhoz, generalisatiohoz sodorja. Jókainál azt vizsgálja, hogy milyennek fogja fel az embert. Keménynek egész lelkét kutatja. Zsarnoknak mondja, ki szívét, a csalódásokban megtörtet, esze süvegelésére kényszeríti. Az önismeret, önfegyelem eredményét, módszerét rááltalánosítja a múltra. Következik Bajza fejlődésének festése, az író Csengery Antal jellemrajza. Éles észszel nézegeti Arany János lelkét, egyik gyönyörű fejtegetésében — Arany eposi töredékeiről — elvezet bennünket a bányába, hol a költő sokáig „vak eret“ gondolva el-elszunnyad, de ébredve addig kutat, mig hozzájut a nemes érzéhez. Homerosa s a homerosi hymnusokról írt tanulmánya (töredék mindkettő) s — Aischylos kivételével — a többi görög tárgyú tanulmány (Hesiodos, A görög lyra, A gör. tragédia keletkezése) kéziratából itt jelen meg először. Teljes filologiai apparatussal s mindenek felett szellemmel, melegséggel mozog ezekben is.

A görög tragédia eredetét így magyarázza: Az alappjában lyrai természetű kardal-költészetben erősen nyilatkozott a dramatizáló ösztön s ez a drámai mag könnyen csirázott ott, hol a kor maga is részt vett a mimesisben. Ezek a *τράγοι*, a satírok korá s Athénben, hol a mimesis a Dionysos cultussal kapcsolódott, a silenéké. Thespis a mimesist dialoggá alakította s Aischylos teremt belé cselekvényt, hogy beviszi

a hősmondát, melyben Athén még tisztán hitt. Ezért Aischylos Homerossal együtt a görögség tanítója.

Aischylost különben is nagyra becsüli. Le kell vetköznünk a modern ruhát — mondja, — ha még oly otthonosnak érezzük is benne magunkat; el kell felednünk azt a sok magas beszédet, melyben a modern ember a sors ellen való daczát bámulja; csak ha olyanok leszünk, mint a gyermekek, csak akkor fogjuk művészi frissességében érezni Aischylos fönségét. Ezzel a naív hittel bámulja Aischylos óriási fejlődését, előszeretettel a colossalis iránt, jellemző erejét. Érdekesen fejtegeti, hogy nála a sors, a fatum nem nyeli el az egyéni elhatározás jelentőségét, csupán az örök törvénynek azt a kérlelhetlen logikáját tünteti fel, hogy a bűnt bünhődés követi.

Péterfy tanulmányaiban inkább az abszolút igazság megállapítására törekedik. Csakhogy ehhez meg van benne a kellő ismeret is s az érző elfogulatlan lélek is. Okoskodásának egész útján bámulatos biztossággal halad. Ha a műveltség nem egyéb, mint a szellemi látókör kiterjedése, melyben nem az ismeret sokasága csupán, de általánossága is lényeges, akkor Péterfy műveltsége ritkítja pártját. Sirírata: *fényes szellemed által nemzeted közelébe jutott az emberiség legnagyobbjainak*, körülbelől kifejezi nagy műveltsége irányát, működését s eredményét s tán utal arra az előkelő helyre is, melyet műbirálatunk történetében elfoglal.

Állj tartalékban szíved mögött, tanácsolja Shakespere Opheliának. E tanács nem fogott Péterfyn s épen úgy megtalálják az ész és szív közötti nagy antagonizmust bensőjében, mint ő a Kemény Zsigmondéban. Azok közül való, kik kedvelt költője Dante szerint az *anpassia*, a szabados hajlamokkal való visszaélés hibájába estek. Szíve nagyon is érzékeny, elméje nagyon is gyöngéd volt az élet nehézségeinek befogadására. Olyan volt az ő lelke, mint azoké a regényhősöké, kiket Kemény passiv egyéniségeknek nevez, kik benyomásokat fogadnak el tetterő nélkül s kik a véletlen vagy az események hullámai által könnyű sajkaként vettetnek a tenger közepére vagy a révpártra. Nem egyénisége hiányzott, hisz eredeti s nagy tehetség lakozott benne, csak akarata volt fogyatékos. Mint író rendkívül kedvező körülmények között működhetett s működött s mégis társasága lángzó érzemények, kínos emlék és kihalt remények voltak. Ezért pályája megható, rokonszenves, mit tanulmányainak gazdag tartalma, eleven szellemissége még értékesebbé, még tanulságosabbá tesz.

Kristóf György.